

УДК 378.147.091.33-037.22:796.012.656

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-197-200-204

ГОНЧАРЕНКО Іван Сергійович –

аспірант кафедри педагогіки та менеджменту освіти

Центральноукраїнського державного педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5672-0889>

e-mail: elvlnos@mail.ru

КОГНІТИВНИЙ КОМПОНЕНТ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ СПОРТИВНО-ХОРЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Постановка і обґрунтування актуальності проблеми. В наш час освітнє середовище освіти потребує фахівця який не тільки добре знає свій предмет, а й створює умови, за допомогою яких учень отримає простір для розвитку та саморозвитку. Постійні зміни і перетворення які відбуваються в усіх сферах людської діяльності зумовлюють і перетворення у сфера професійної діяльності, тому сучасна особистість повинна оперувати арсеналом знань, умінь і навичок, які відповідають визначеним умовам сьогодення. Вимоги до професіоналів своєї справи стають все більш жорсткішими і вимогливішими, тому постає питання щодо формування професійної культури майбутнього вчителя. Вчитель має перетворити знання з безособової форми в особистість учня, сформувати його професійну і особистісну культуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незаперечним є факт, що найвищою цінністю сучасного суспільства є особистість. Виховання і становлення повноцінних членів суспільства стає прерогативою для системи виховання і навчання усіх ланок: від дошкільного виховання – до вищої і післядипломної освіти. У цій ситуації значно зростає роль учителя як багатогранної, культурної особистості, який притаманні високі моральні якості. У цьому контексті предметом особливого теоретичного розгляду мають стати особистісні характеристики педагогічної культури вчителів [2, с. 157]. Професійну та педагогічну культуру вчителя досліджували ряд вчених: В. Кан-Калик, А. Маркова, В. Радул, Ю. Гриньова, В. Сластьонін, В. Исаев та інші. Проблемою формування професійної культури вчителя фізичного виховання займалися – Б. Ашмарин, Ю. Виноградов, Е. Вільчковський, О. Шевченко. Професійну культуру та специфіку підготовки фахівців у галузі хореографічних дисциплін розглядали такі вчені як: Д. Бермудес, В. Хімич, И. Шиплина, Д. Бідюк, О. Таранцева та інші. Наявність спеціальних спортивних, хореографічних і педагогічних здібностей є

основою для фахівця галузі спортивно-хореографічних дисциплін. Під цими здібностями розуміють, розвинений опорно-руховий апарат, володіння специфічними складнокоординаційними рухами, які притаманні як для спортивної, так і хореографічної діяльності, відчуття ритму для хореографії, зацікавленість спортивною діяльністю, арсеналом педагогічних вмінь, таких як здатність впливати на учнів, комунікабельність, вмінням організовувати освітній процес.

Особливої уваги потребує вчитель в галузі спортивно-хореографічних дисциплін, який здійснює свою професійну діяльність в галузі фізичної культури та хореографічних дисциплін. Вчитель галузі спортивно-хореографічних дисциплін окрім становлення та розвитку духовних якостей особистості, також має відповідати за гармонійний та фізичний розвиток учнів, що робить діяльність вчителя цієї галузі специфічною. Важливою складовою спортивно-хореографічних дисциплін є вроджені здібності особистості, їх наявність вже свідчить про певну спрямованість і перспективу, але без належного професійного втручання яке допомагає розкрити ці здібності і таланти – все може бути змарнованим. Саме тому важливим компонентом професійної діяльності вчителя спортивно-хореографічних дисциплін є знання, вміння та навички в галузі педагогіки, фізичної культури та хореографії.

Метою статті є обґрунтування важливості когнітивного компоненту професійної культури майбутнього вчителя спортивно-хореографічних дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під професійною культурою вчителя найчастіше розуміють певну міру оволодіння педагогічним досвідом людства, ступінь досконалості викладача в педагогічній діяльності, цілісне особистісне утворення, сутністю якого є взаємозв'язок структурних та функціональних елементів індивіда, що знаходиться в постійному розвитку і проявляється в професійно-педагогічній діяльності, передбачає

наявність певного рівня психолого-педагогічної підготовки, особистісних якостей, творчого характеру професійної діяльності, високої ціннісної зумовленості роботи вчителя тощо [11].

Видатний український вчений в галузі педагогіки К. Ушинський виділяв особистості вчителя центральне місце в педагогічній діяльності. Його вислови свідчать про це: «Учитель... може виховувати і навчати доти, допоки сам працює над своїм вихованням і освітою», «У кожного наставника важливе не тільки вміння викладати, але також характер, безпосередність і переконання» [6].

Процес формування професійної культури слід розглядати з позицій цілісного професійного становлення особистості. У філософській літературі цілісність людини трактується як здатність проявів її буття: природного, індивідуального, колективного, соціального, культурного, суб'єктивно-свідомого. Слід зауважити, що саме суспільне життя людини обумовило виникнення особистості як інтегральної характеристики людини, яка виражає спосіб життя і дій, здатна вільно визначати своє місце у суспільстві, контролювати вчинки і нести відповідальність перед суспільством. У цьому контексті мета педагогічного процесу – формування культурну, освічену людину відповідно до її природних особливостей, вищих цінностей та ідеалів культури [3, с. 84].

Визначившись з поняттям професійної культури та її важливістю постає інша проблема – визначення складових професійної культури вчителя. Науковці виділяють ряд характерних ознак, функцій та якостей майбутніх педагогів. Об'єднавши їх в одне ціле, можна виділити такі важливі якості:

– мотивація, котра ґрунтується на потребах, професійних інтересах, ідеалах, ціннісних орієнтаціях майбутніх фахівців;

– цілеспрямованість у набутті професійної компетентності, що виявляється у визначенні завдань для досягнення поставленої мети, контролі та прогнозуванні цього процесу;

– когнітивні якості, засвоєні на сприйнятті, розвитку мислення, уваги, уяви студентів;

– комунікативні якості, котрі виявляються в контрасті, відкритості, емоційній стійкості, культурі спілкуванні студентів;

– емоційно-вольові якості, що виявляються у здатності майбутніх фахівців приймати відповідальні рішення, оперативній готовності до професійної діяльності, фахових навичках саморегуляції, самоконтролю, стресостійкості, почутті відповідальності, толерантності, емпатії;

– індивідуально-психологічні якості: урівноваженість характеру, рішучість, наполегливість, дисциплінованість;

– здібності загального й професійного характеру: організаторські, аналітичні, ораторські та ін [8, с. 35–36].

Але, ми звертаємо увагу саме на специфіку професійної культури вчителя спортивно-хореографічних дисциплін, тому маємо розглянути особливості цих галузей. Так науковці, О. Язловецька та О. Шевченко зазначають що вчитель фізичної культури – це фахівець у галузі фізичної культури і спорту, який організовує та здійснює навчально-виховну роботу з учнями загальноосвітніх навчальних закладів. Діяльність учителя фізичної культури має свої особливості, адже відбувається у незвичайних умовах, порівняно з діяльністю інших учителів. Насамперед це специфіка проведення уроків, які проводяться не в навчальному кабінеті, а у спортивному залі або на свіжому повітрі (спортивний майданчик, стадіон тощо), з використанням спеціального або нестандартного спортивного обладнання та інвентарю [12, с. 192–193].

Вчені в галузі фізичної культури та спорту Е. Вільчковський та О. Курок визначають професійну діяльність учителя фізичної культури як таку, що «спрямована на керівництво системою фізичного виховання дітей, піднесення їх на більш високий рівень функціонального стану, фізичного розвитку, рухової підготовленості, а також на моральне та вольове виховання певними засобами» [1]. Як відомо, заняття фізичними вправами та спортом впливають на загальний стан розвитку організму людини, покращують самопочуття, допомагають направити енергію у відповідне русло, формують позитивне ставлення до фізичної та розумової праці, що в своєму результаті дає розвиток загальної культури особистості. Якщо заняття проходять у групі, класі, гуртку це сприяє покращенню зв'язку між учнями, розвиває в них комунікативні здібності та формує гармонію в колективі.

Професіоналізм педагога-хореографа обумовлюється широкою професійною ерудицією й умінням вільно викладати навчальний матеріал, умінням враховувати психологічні можливості учнів, володіти ситуацією та демократичністю спілкування з вихованцями, мати елегантний зовнішній вигляд, швидко реагувати на ситуацію, бути спритним, швидко і чітко формулювати конкретні цілі, щоб контролювати розуміння учнями навчального матеріалу. Хореограф повинен високо оцінювати роль хореографічної освіти, пояснювати учням значення пластичної культури для формування гармонічно розвинутої

особистості, оцінювати форми впливу танцювального мистецтва на людину, на формування її духовного світу [5, с. 385–390].

Що стосується підготовки вчителів хореографічних дисциплін в педагогічних інститутах, то необхідно зазначити, що на відміну від підготовки такої ж категорії спеціалістів на мистецьких спеціальностях у вищих навчальних закладах, окрім традиційних хореографічних навчальних дисциплін, передбачено поглиблене вивчення предметів, які дають відповідне їх педагогічне спрямування, а саме – дидактика, теорія виховання, історія педагогіки, загальна психологія, педагогічна і вікова психологія, порівняльна педагогіка, основи педагогічної майстерності, соціальна психологія тощо, перелік яких в навчальних планах визначається з урахуванням особливостей відповідно спеціальності.

Професійна діяльність вчителя неможлива без володіння певним арсеналом знань, вмінь та навичок. Науковці в галузі педагогічних наук називають сукупністю професійних знань, вмінь та когнітивний компонент професійної культури вчителя. На нашу думку, когнітивний компонент професійної культури вчителя спортивно-хореографічних дисциплін є важливим для його становлення як висококваліфікованого фахівця та професійної діяльності. Когнітивний компонент являє собою сукупність знань, вмінь і навичок якими має володіти майбутній спеціаліст у галузі спортивно-хореографічних дисциплін, за допомогою яких він реалізує свою практичну діяльність. Когнітивний компонент характеризує у майбутніх вчителів як: уміння планувати обсяги навантажень відповідно до віку, статі та фізичного розвитку; уміння використовувати в навчально-тренувальному процесі основні принципи спортивного тренування; уміння застосовувати отримані знання в своїй практичній діяльності.

Когнітивний компонент пов'язаний, в першу чергу, із засвоєнням комплексу знань, що включає в себе психологічні знання, навички та вміння, здатність використовувати їх в діяльності; розпізнавати психічні стани особистості, риси характеру іншої людини; наявність стабільної мотивації в роботі з учнями; наявність почуття такту, терпимість до інших; спостережливість, здатність до фактичного аналізу, систематизації та узагальнення; творчу уяву. Самопізнання людини передбачає прийняття себе як особистості. Необхідність підвищувати рівень самопізнання пов'язана не лише з особистісною орієнтацією, а й рівнем професійного розвитку педагога, що дозволяє давати адекватну оцінку своїй діяльності,

здатність до сприйняття внутрішнього світу інших людей, наукової обізнаності особистості щодо фактів і закономірностей, які формують її суб'єктивний світ, що передбачає певну специфіку особистості, її загальний психологічний склад і спрямованість розуму [7, с. 163–167].

Професійна культура майбутнього вчителя спортивно-хореографічних дисциплін пов'язана з сукупністю спеціальних та професійних знань, які відображаються в змісті когнітивного компонента. Розвиток когнітивного компонента професійної діяльності майбутніх фахівців спортивно-хореографічних дисциплін має чітко виражений характер, оскільки ґрунтується на ідеї про таку організацію навчального процесу засобами фізичної культури і хореографії яка б викликала розумове напруження, передбачала фізичні навантаження, хореографію та гімнастику в процесі вправляння на заняттях з фахових дисциплін, збуджувала у студентів допитливість, прагнення до усвідомленого процесу засвоєння знань.

Метою когнітивного (інтелектуального) компонента є «розвиток особистісних утворень у діяльнісному, генетичному, соціолого-психолого-індивідуальному вимірах задля стану самоактуалізованої особистості, виховання суб'єкта життєдіяльності й життєтворчості» [4, с. 26].

У цілому, на нашу думку, продуктивність професійної діяльності вчителя спортивно-хореографічні дисципліни, крім інших чинників, зумовлюється рівнем сформованості фахових знань. Головною ознакою знань учителя вчителя спортивно-хореографічних дисциплін є багатofункціональність та специфічність.

Комплекс професійних знань майбутнього фахівця спортивно-хореографічних дисциплін вміщує:

- 1) знання предметів психолого-педагогічного циклу та способів їх отримання;
- 2) знання основ історії та теорії культури;
- 3) знання основ хореографії,

Отже, професійна самосвідомість як структурний елемент когнітивного компоненту професійної культури особистості є тією сферою, де відбувається духовна праця над власним «Я»: усвідомлення себе в системі педагогічної діяльності, формування особистісного смислу професії вчителя, пізнання її гуманістичної сутності, оцінка власних професійних можливостей у зіставленні з виробленими суспільством моделями професіонала, оцінка перспектив власного професійного розвитку, зумовлена

знаннями перспектив розвитку об'єкта педагогічної діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Підсумовуючи вищезазначений матеріал, ми можемо сказати що професійна культура вчителя є головним компонентом його педагогічної діяльності та становлення як фахівця в певній галузі знань. Щоб майбутній учитель по-новому в реальному середовищі освіти міг професійно виконувати свою педагогічну діяльність, умів викликати в дітей зацікавленість і бажання до навчання, він повинен володіти високим рівнем професійної культури. Для того щоб майбутній вчитель спортивно-хореографічних дисциплін міг на високому рівні здійснювати свою професійну діяльність, був спроможний зацікавити учнів і спонукати їх до навчання, його знання, вміння та навички мають відповідати високому рівню розвитку. Психологічна готовність до викладання дисциплін, педагогічні вміння та навички для забезпечення плідного освітнього процесу, знання та вміння в галузі фізичної культури, спорту, хореографічних дисциплін поєднуються в когнітивному компоненті професійної культури вчителя спортивно-хореографічних дисциплін. Неналежний стан розвитку когнітивного компоненту може призвести до негативних наслідків і небажаного результату, який сам по собі зруйнує в очах дітей особистість вчителя. Недарма В. Сухомлинський казав «Вчитель – це перший, а потім і головний світоч в інтелектуальному житті школяра; він пробуджує в дитини жадою знань, повагу до науки, культури, освіти». Тому можна сказати, що без сформованої особистості вчителя не буде відбуватись і освітній процес, а важливою складовою формування особистості вчителя не тільки спортивно-хореографічних дисциплін, а й загальних, є когнітивний компонент професійної культури вчителя.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Вільчковський Е. С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: Навч. посіб. / Курок О. І. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 428 с.
2. Плиська Ю. С. Тенденції розвитку особистісної педагогічної культури вчителя в Україні і Польщі: порівняльний аналіз: дис.... доктор. пед. наук: Плиська Юрій Святославович. 2018. С. 157.
3. Радул В. В. Основи професійного становлення особистості сучасного вчителя. Навчальний посібник / Кравцов В. О., Михайліченко М. В. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2007 р., С. 84.
4. Руденка Т. М. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей засобами арт-педагогіки: дис....

канд.пед. наук. Руденка Тетяна Миколаївна. Ж., 2017. С. 26.

5. Сердюк Т. І. Професійна підготовка студентів-хореографів до майбутньої діяльності. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». 2011. -№58 (2). С. 385–390.

6. Ушинський К. Д. Педагогічні твори: в 6-ти тт. / Ушинський К. Д.; редком.: С. Ф. Єгоров (гл. Ред.) Та ін.; АПН СРСР. М. : Педагогіка, 1990. Т. 5. 526 с.

7. Чернишов А. М. Модель професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів до викладання хореографії / А. М. Чернишова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. 2017. Вип. 1. С. 163–167.

8. Чопик Т. В. Розвиток професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів у процесі фахової підготовки: дис.... канд. пед. наук. Х., 2014. С. 35–36.

REFERENCES

1. Vil'chkovs'kij, E. S. (2008). *Teoriya i metodika fizichnogo vihovannya ditej doshkil'nogo viku*. [Theory and methods of physical education of preschool children]. Sumy.
2. Pliska, Y. S. (2018). *Tendencii rozvitku osobistisnoi pedagogichnoi kul'turi vchitelya v Ukraini i Pol'shchi: porivnyal'nij analiz*. [Tendencies of development of personal pedagogical culture of a teacher in Ukraine and Poland: comparative analysis]. Ostrog.
3. Radul, V. V. (2007). *Osnovi profesijnogo stanovlennya osobistosti suchasnogo vchitelya*. [Fundamentals of professional development of the modern teacher. Textbook]. Kirovohrad.
4. Ruden'ka, T. M. (2017). *Formuvannya profesijnoi kompetentnosti majbutnih fahivciv mistec'kih special'nostej zasobami art-pedagogiki*. [Formation of professional competence of future specialists of art specialties by means of art pedagogy]. Zhytomyr.
5. Cerdyuk, T. I. (2011). *Profesijna pidgotovka studentiv-horeografiv do majbutn'oi diyal'nosti*. *Zbirnik naukovih prac' «Pedagogichni nauki»*. [Professional training of students-choreographers for future activity. Collection of scientific works «Pedagogical sciences»].
6. Ushins'kij, K. D. (1990). *Pedagogichni tvori: v 6-ti tt*. [Pedagogical works: in 6 volumes]. Moscow.
7. Chernishov, A. M. (2017). *Model' profesijno-pedagogichnoi pidgotovki majbutnih uchiteliv pochatkovih klasiv do vikladannya horeografii*. [Model of professional and pedagogical preparation of future primary school teachers for teaching choreography]. Zhytomyr.
8. Chopik, T. V. (2014). *Rozvitok profesijnoi kompetentnosti majbutnih treneriv-vikladachiv u procesi fahovoї pidgotovki*. [Development of professional competence of future trainers-teachers in the process of professional training]. Kharkiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГОНЧАРЕНКО Іван Сергійович – аспірант кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: фізична культура та спорт,

хореографічні дисципліни, професійна культура майбутнього вчителя, педагогіка.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR
HONCHARENKO Ivan Serhiiovych – postgraduate student of the Department of Pedagogy and Management of Education Volodymyr

Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: physical culture and sports, choreographic disciplines, professional culture of the future teacher, pedagogy.

Стаття надійшла до редакції 24.05.2021 р.

УДК 371.132:37.035.6

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-197-204-208

ДУДОВА Діна Олександрівна – викладач Морського фахового коледжу, Херсонська державна морська академія
 ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9630-2203>
 e-mail: alikka@ukr.net

СТРУКТУРА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Розбудова України як незалежної, суверенної держави вимагає виховання громадянина-патріота, здатного жити й працювати в умовах демократії, забезпечувати соборність України, відчувати постійну відповідальність за себе, свій народ, країну, прагнути здійснити реальний внесок у реформаторські процеси. Про це свідчать офіційно-нормативні документи: «Національна доктрина розвитку освіти», Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI сторіччя)», «Про громадянство України» тощо.

Розвиток патріотичних якостей в сучасному виховному процесі має надзвичайно важливе значення. Головною запорукою процвітання держави є національно-патріотичне виховання молоді загалом і фахівців морської галузі зокрема.

На сьогодні головною метою закладів освіти є формування й розвиток всебічно розвинутої, свідомої особистості з чіткою життєвою позицією, готової зробити гідний вибір свого майбутнього, стати справжнім патріотом власної країни. Найважливішою метою закладів освіти є виховання людини-патріота, що поважає свій народ, звичаї та традиції, сформовані минулими поколіннями. Сучасними педагогами створюються сприятливі умови для розвитку патріотичних якостей як пріоритетної сфери соціального життя країни [13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні засади національно-патріотичної свідомості майбутніх фахівців, патріотичних якостей, громадянського виховання, громадянської відповідальності молоді обґрунтовано в працях Б. Ананьєва, І. Беха, Г. Білонової, Л. Божович, Р. Гурової, М. Євтуха,

П. Ігнатенка, В. Кузя, О. Любара, Ю. Руденка, М. Стельмаховича, О. Сухомлинської та ін.

Мета статті – проаналізувати структуру національно-патріотичної свідомості майбутніх фахівців морської галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо структуру національної свідомості і патріотизму фахівців морської галузі.

Національна свідомість є складною системою духовних феноменів та їх утворень, що сформувалися у процесі історичного розвитку нації і відображають основні засади її буття та розвитку [9]. Науковці, характеризуючи феномен національної свідомості з різних підходів (філософських, психологічних, історичних, суспільно-політичних тощо), виділяють у її структурі низку компонентів.

Характеризуючи національні цінності як складник національної свідомості, погоджуємось, що «національні цінності представляють ядро національного світогляду». До національних цінностей автор відносить історичну пам'ять, українську ідею, єдність поколінь на основі віри в національну ідею, почуття національної гідності, любов до рідної культури та української мови, пошану до національних символів, самопожертву в боротьбі за свободу нації, толерантне ставлення до інших націй, дбайливе ставлення до національних багатств, до рідної природи, почуття гумору, любов до праці [4].

На думку В. Соколової, національна свідомість – це складна система явищ націогенезу в духовній сфері, яка відображає центральні положення, характерологічні розбіжності буття та розвитку кожної нації. Проявами національної свідомості є такі феномени: національний характер; національна ідея; національна ідентичність;